

Чепіль О.Я.

Ефективність дії мислительної операції систематизації в умовах комунікативного підходу при вивченні іноземної мови у немовному вузі

Вивчення іноземної мови – складний і довготривалий процес. Ця думка була висловлена вже не одним поколінням науковців та викладачів іноземної мови. І не тому, що вони намагались вказати на особливу значимість чи пріоритетність цього предмету над іншими, а тому, що досвід викладання є яскравим свідченням цього.

Існувало, існує і ще буде розроблено ряд методичних рекомендацій, спрямованих на покращення викладання та вивчення іноземної мови. Зараз, як ніколи, відкривається широкий простір можливостей для тих, хто має одвічне прагнення до пошуку нових підходів, методів навчання іноземної мови і їх реалізації на практиці. Ще донедавна існувала певна обмеженість у користуванні різними джерелами англомовної інформації, а це створювало відповідний вакуум у відборі змісту матеріалу для вивчення іноземної мови. Другим фактором, який теж у свою чергу, гальмував весь процес, – була одноманітність та слідування лише загальноприйнятим методам навчання. Народження нового часу для незалежної України створило сприятливі умови для пошуку нових передових експериментальних методик навчання іноземної мови.

Проведені психолого-педагогічні дослідження засвідчили незадоволення студентами вузів (особливо немовних) змістом та способом викладу виучуваного матеріалу.

Не можна не погодитись із думкою В.О. Скалкіна про те, "що навчання іншомовного спілкування іноді організовується у певному соціально-етнографічному вакуумі, в якому дійові особи не мають індивідуальності, віку, статі, емоцій, реальних потреб, соціальних чи родових стосунків".

Проте слід зауважити, що критичне ставлення до досвіду минулого не повинно бути спрямованим в одному напрямку, а й бути перенесеним до сучасних реалій у яких відбуваються відповідні зрушення чи зміни. Тут слід уникнути однієї небезпеки, яка полягає в тому, що виправляючи стан, ми можемо впасти в іншу крайність як в галузі політики чи юриспруденції, так і в галузі освіти.

У більшості передових немовних вузів, в тому числі Острозькій Академії, започатковано і реалізовано комунікативний підхід до вивчення іноземної мови із впровадженням у практику викладання найновіших методик та автентичного змісту навчання при провідному значенні психологічного обґрунтування вище вказаного.

Як показали дані соціально-педагогічного

дослідження, такий підхід виправдовує себе на сучасному етапі, головні результати його – високий рівень мотивації вивчення іноземної мови, міцність засвоєння знань та вмінь, вільне володіння сучасною іноземною мовою.

Отже, вміння швидко перебудуватись, адаптуватись до певних соціально-економічних та політичних умов – одна із основних вимог сьогодення.

На сучасному етапі перебудова методики викладання іноземних мов характеризується тенденцією, що посилюється, до її психологічного обґрунтування. Питання про те, яким повинен бути основний метод навчання іноземним мовам, які саме конкретні прийоми і способи цього навчання є найбільш раціональними і продуктивними, починають все частіше вирішуватись у повній відповідності з психологічними закономірностями володіння іноземною мовою, що безумовно відповідає ефективності навчання.

Як відомо, володіння означає володіння системою наукових понять, в яких зберігається в узагальненому вигляді здобуті людством знання.

Питання про оптимальні шляхи засвоєння понять висвітлюється в психологічній літературі по-різному. На думку Л.М.Проколієнко, зокрема, це залежить від того, якою теорією навчання керується дослідник, які ознаки в понятті він відносить до суттєвих чи несуттєвих, як він вважає їх виявляти в конкретних об'єктах та яку роль відводить перцептивним, інтелектуальним, мнемічним і мовним та іншим діям у процесі засвоєння.

Знання про природу, зв'язок та характер дії мислительних операцій допоможе викладачеві іноземної мови сформувати у студентів стійку і правильну систему понять.

Серед багатьох мислительних операцій, за допомогою яких здійснюється логічна переробка виучуваного матеріалу, особливе місце належить систематизації.

Систематизація, як мислительна операція, по-перше, становить процес утворення зв'язків між сукупністю розрізнених понять про групи чи класи об'єктів, тобто створення системи понять; по-друге, спрямована на опанування знань у певній системі.

Відомо, що поняття служать для об'єднання об'єктів, наділених спільними властивостями в один клас, групу чи сукупність.

Оскільки виконання мислительної дії систематизації спрямоване на встановлення зв'язків між сукупністю розрізнених понять, то при цьому необхідно визначити суттєвими спільні і необхідні ознаки. Вони служать основою для розрізнення понять. Виділення суттєвих ознак у процесі формування понять відбувається через зіставлення властивостей різних предметів і явищ і йде в напрямку: об'єкт – сприймання → уявлення (образ)

⇒ поняття.

З цієї теорії випливає аналітико-синтетична концепція формування понять, згідно з якою студентам представлено різні предмети чи явища певного класу, які відібрані так, що вони або відрізняються всіма ознаками, крім суттєвих для даного поняття, або навпаки, схожі у всьому, крім суттєвих ознак (метод протиставлення). Це, на нашу думку, максимально активізує спостереження над об'єктами, виділення різних їх властивостей, зв'язків, відношень, структурних компонентів, подальше аналізування, порівняння, зіставлення чи протиставлення виділених властивостей, чи їх об'єднання, синтезування. Закінчується процес формування абстрагування виявлених властивостей і означенням їх словом, вираженим у певному терміні та застосуванням останнього до різних об'єктів, групи чи класу.

Слід зазначити, що правильність систематизації засвоєних понять можливе лише при умові їх глибокого розуміння. Потрібно постійно наголосувати студентам на тому, що іноземна мова, зокрема англійська у даному випадку, є мовою аналітичною із полісемантичним значенням слів. Тому викладачеві іноземної мови слід звертати особливу увагу на способи семантизації кожного конкретного поняття, не вдаючись до надмірного спрощення, коли не виникає такої потреби (йде мова про перекладний спосіб семантизації слова).

Враховуючи аналітико-синтетичний характер мислення студентів I та II курсів, ми вважаємо за доцільне використовувати метод тлумачення слова, тобто вираженого ним поняття, лише іноземною мовою. Такий спосіб семантизації веде до правильності розуміння і утворення понять. Так, при спрощеному способі семантизації, сприймання одного й того ж матеріалу у різних студентів може призвести до утворення понять, що мають різний зміст.

Більше того, одного лише визначення чи пояснення поняття недостатньо. Дуже важливо пам'ятати про вживання конкретного прикладу речення чи словосполучення, про складання власних речень при закріпленні чи розрізненні вивчених понять.

Лише при правильному розумінні понять можливе вільне утворення системи знань, але поняття - не будь-яке знання, а саме узагальнення, яке відображає істотні ознаки і властивості багатьох зовні різних конкретних предметів.

Засвоєння знань у певній системі здійснюється через виконання розумових і практичних дій. Слід пам'ятати, що системний об'єкт як сукупність розрізнених понять, що становлять єдине ціле, і система знань, є результатом мислительної діяльності - систематизації.

Так, наприклад, з метою перевірки набутих студентами знань з теми "Medicine and illnesses", їм

пропонується систематизувати відповідні лексичні одиниці, виконуючи різні види завдань. Зупинимось на характеристичності одного з них.

У таблиці відібрано певну кількість слів із вивченої теми (включені також слова іншої тематики - для ускладнення), завдання полягає у класифікації чотирьох груп, які мають бути, в свою чергу, названі на основі однієї спільної ознаки, а також відбору слів до кожної з них.

surgeon	constipation	patient	lungs
stomach ache	access	tooth decay	contamination
cancer	injection	spine	
brains	rash	pills	

Medicine

things that doctors give	illnesses/problems	people	parts of the body
injection	stomach ache	surgeon	lungs
pills	cancer	patient	brains
	constipation		spine
	tooth decay		
	rash		

Розглянемо структуру операції систематизації, вказуючи, на складові, що її утворюють, встановлюючи зв'язки між ними та їх логічну послідовність у загальному вигляді.

Як зазначалося, необхідно встановити ту спільну ознаку, яка є основою систематизації. Такою спільною ознакою в нашому прикладі виступає термін "Medicine". Отже, всі слова із цієї таблиці, окрім двох (contamination, access), які не мають цієї ознаки, повинні бути згруповані.

Друга операція - виділення подібних і відмінних ознак елементів системи. В такому випадку відбувається згрупування елементів системи у відповідні їм класи: 1) things that doctors give;

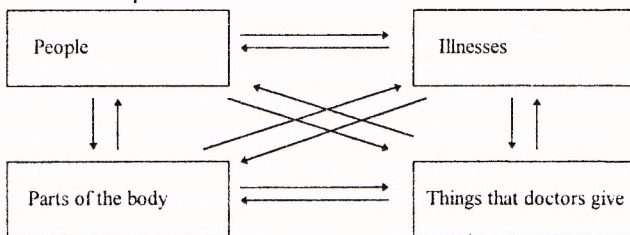
2) illnesses/problems;

3) people;

4) parts of the body.

Третя операція - встановлення внутрішньогрупових відношень. Так, у групі "people" таке відношення відбувається між surgeon ↔ patient.

Четверта операція - встановлення міжгрупових відношень. Схематично підпорядкованість понять можна зобразити так:

Із наведеної схеми можна судити про підпорядкованість понять у середині самої системи. Отже, функція двох останніх етапів полягає в тому, щоб об'єднати в групі окремі об'єкти, а всі групи в єдину структуру, утворивши на цій основі розумову модель поняття.

Багаторазове виконання вправ такого типу прискорює динаміку мислительної операції, їх диференціацію, а також служить основою наступної інтеграції цих операцій.